

Værktøjskasse
for lærere

Sådan spotter
og bekæmper du
desinformation

Dette dokument er ikke udtryk for Europa-Kommissionens officielle holdning.

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2024

© Den Europæiske Union 2024

Kommissionens politik for videreanvendelse er gennemført ved Kommissionens afgørelse 2011/833/EU af 12. december 2011 om videreanvendelse af Kommissionens dokumenter (EUT L 330 af 14.12.2011, s. 39, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj>).

Medmindre andet er angivet, er videreanvendelse af dette dokument tilladt under en Creative Commons Kreditering 4.0 International (CC BY 4.0)-licens (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Det betyder, at videreanvendelse er tilladt, med passende kildeangivelse og angivelse af eventuelle ændringer.

Ved enhver anvendelse eller gengivelse af elementer, der ikke ejes af Den Europæiske Union, kan det være nødvendigt at indhente tilladelse direkte fra de respektive rettighedshavere.

Illustrationer: designet af upklyak - Freepik.com

PDF ISBN 978-92-68-13955-4 doi:10.2775/056558 NA-03-24-059-DA-N

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledning.....	4
2. Noter til præsentationen.....	8
3. Casestudier.....	14
Casestudie nr. 1 »Q's« voksende indflydelse.....	15
Casestudie nr. 2 Pas på! Nyhedsoverskrifter på sundhedsområdet kan snyde.....	16
Casestudie nr. 3 Findes fugle?.....	17
Casestudie nr. 4 Valgdiskussioner på de sociale medier.....	18

1. Indledning

INDLEDNING

Formålet med denne værktøjskasse er at udstyre lærere på ungdomsuddannelserne med ressourcer til at igangsætte samtaler med deres elever om de vigtige spørgsmål, der opstår som følge af spredningen af falske oplysninger, nærmere bestemt desinformation. Dette er blevet et stigende problem i de seneste år. Disse vedrører sundhed, demokrati, miljø og de kulturelle og retlige normer, der ligger til grund for vores samfund.

Der er ingen nemme svar på mange af spørgsmålene, og formålet med dette materiale er ikke blot at lære eleverne, hvad der er sandt, og hvad der er falsk, men at få dem til at tænke over, hvordan oplysninger præsenteres, og hvilke

bevæggrunde der kan være for dem, der spreder falske eller vildledende oplysninger. De vil lære om de strategier, som formidlere af desinformation ofte anvender til at manipulere deres publikum, om hvordan de som medieforbrugere kan undgå at blive vildledt, og om hvordan man taler med personer, der er faldet i desinformationsfælden.

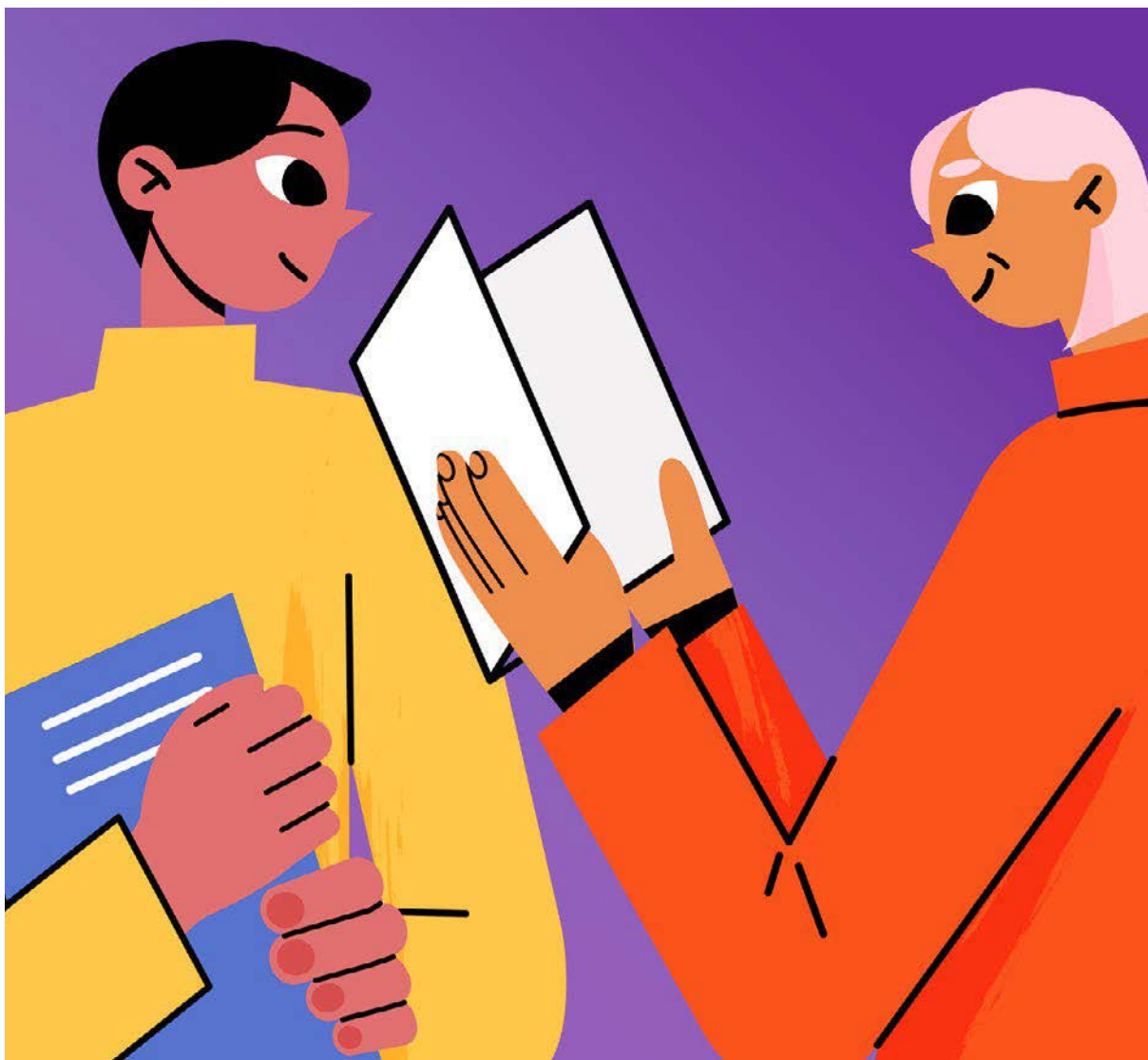
Undervisere er en central del af dialogen om desinformation. Du kan finde flere ressourcer til brug ved udarbejdelse af lektioner om desinformation og digitale færdigheder mere generelt i Europa-Kommissionens [retningslinjer for lærere og undervisere om bekæmpelse af desinformation og fremme af digitale færdigheder gennem uddannelse](#).

**FÅ ADGANG TIL PRÆSENTATIONEN AF VÆRKTØJSKASSEN
VED AT KLIKKE HER**

TILGÆNGELIGT INDHOLD I VÆRKTØJSKASSEN

- **Indledende præsentation** (i PPT-format)
 - De indlejrede YouTube-videoer er på engelsk/russisk, men der findes oversatte transskriptioner
 - Forklaringer og beskrivelser er tilgængelige i afsnittet Noter under hver slide
- **4 casestudier i grupper** med spørgsmål til diskussion (side 15-18 i dette dokument).

HVAD SKAL DET BRUGES TIL?

Denne værktøjskasse er udformet til at præsentere unge mennesker for fænomenet desinformation ved at formidle en forståelse af de trusler, fænomenet udgør, forklare, hvordan elever kan beskytte sig mod det, og give mulighed for at se nærmere på bestemte eksempler. Værktøjskassen er åben og gratis at bruge for enhver uddannelsesinstitution. Selv om det kan justeres og skræddersys til enhver aldersgruppe, er den vigtigste målgruppe teenagere fra 15 til 18 år.

SÅDAN BRUGES DET

Værktøjskassen er udformet til at dække 1 eller 2 lektioner for en gennemsnitlig klasse på en ungdomsuddannelse.

PowerPoint-præsentationen indeholder links til flere videoer. For en enkelt lektion bør bare 1 eller 2 af disse være nok til at gøre hovedpunkterne forståelige — du kan bruge de andre, hvis du har tid eller vil sprede materialet over flere lektioner. Det er op til underviseren at beslutte, hvilke videoer der er bedst egnede til en bestemt klasse og til at få gang i de mest interessante diskussioner.

HVAD ER DESINFORMATION?

I [retningslinjerne for lærere og undervisere](#) defineres desinformation som »verificerbart falske eller vildledende oplysninger, som er fabrikeret, fremlagt og udbredt med henblik på økonomisk gevinst eller for bevidst at føre offentligheden bag lyset«. Misinformation er »verificerbart falske oplysninger, der spredes uden at have til hensigt at vildlede«.

Denne værktøjskasse fokuserer på at hjælpe eleverne med at finde manipulerende teknikker og udvikle færdigheder til selv at vurdere informationer. Du kan finde flere oplysninger om definitioner i ovennævnte retningslinjer og i [afsnittet »Learn« på EUvsDisinfo's websted](#).

ANBEFALEDE AKTIVITETER OMFATTER FØLGENDE:

 AKTIVITET

 MINIMUMSTID

 FORESLÅET MATERIALE

Præsentation af forståelsen af desinformation (slide 1-21)

35 minutter

PowerPoint-præsentation, videotransskriptioner, interaktive debatter

Gruppearbejde (grupper på maks. 5-6) (slide 23)

15-25 minutter

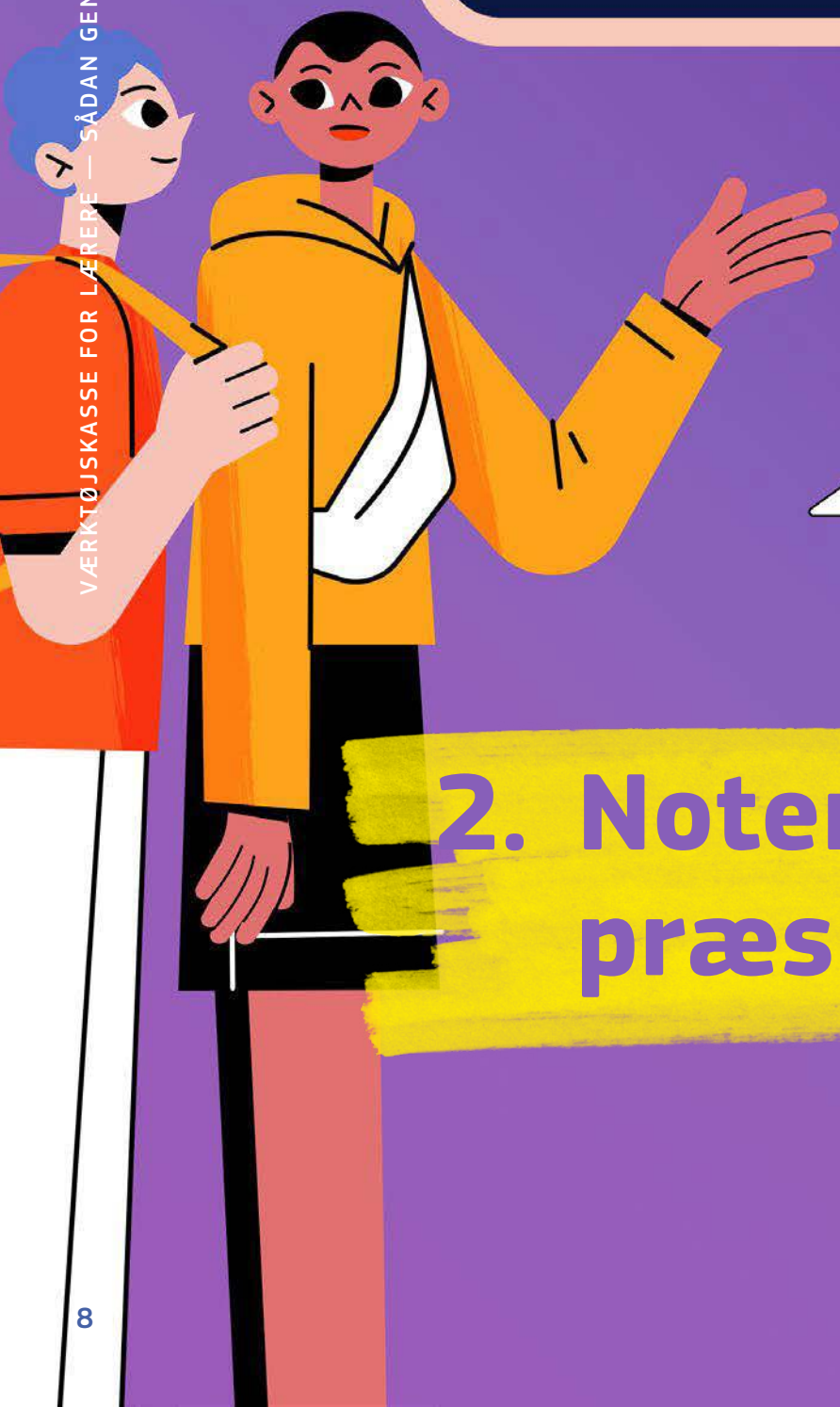
Casestudier (og PowerPoint-præsentation som reference)

Gruppepræsentationer og debat

25 minutter pr. gruppe

Casestudier

2. Noter til præsentationen

NOTER TIL PRÆSENTATION

Hvis du har mere tid tilovers, kan du udvide afsnittet »Hvordan fungerer desinformation?« (f.eks. ved at bruge mere tid på at kigge på eksterne kilder og drøfte de forskellige eksempler med eleverne) eller bruge mere tid på gruppearbejdet. Du kan også bruge Kommissionens [retningslinjer for lærere og undervisere om bekæmpelse af desinformation og fremme af digitale færdigheder gennem uddannelse](#) til at udforme flere aktiviteter.

Det er vigtigt at understrege, at ytringsfrihed er en kerneværdi i det europæiske samfund. Formålet med denne lektion er ikke at lære de studerende, hvad det er »tilladt« at sige, men at øge deres bevidsthed om, hvordan man tænker kritisk generelt og mere specifikt, hvordan man undgår at blive manipuleret

af personer eller organisationer, der spreder falske informationer, for at undergrave tilliden til demokratiet, videnskaben og til de institutioner, som vi alle har en interesse i. Stærke, uafhængige medier og et sundt demokrati, hvor mange forskellige stemmer og synspunkter høres, er også afgørende for at undgå desinformation, så formålet er ikke at reducere ytringsfriheden, men at øge den ved at lære eleverne, hvordan de genkender manipulation.

Vi anbefaler ikke at bruge udtrykket »falske nyheder«, fordi det undertiden bruges til at kritisere uafhængige medier.

NB: Desinformation er et følsomt emne, og du foretrækker måske at bruge de alternative eksempler på side 12 nedenfor, hvis de passer bedre til dine elever. Du kan ligeledes finde andre casestudier, der er mere velegnede til dine elever, eller bede dem om selv at finde andre casestudier som en gruppeopgave.

INDLEDNING (slide 1-2)

→ Målet er her blot at få eleverne til at tænke over desinformation.

DESINFORMATION OG DENS TRUSLER MOD SAMFUNDET (slide 3-8)

→ **Hvorfor kan en person ønske at sprede usande oplysninger?**

Dette er en god mulighed for aktiv debat.

Falske oplysninger spredes ikke nødvendigvis kun med henblik på desinformation.

- **Humor** kan let forveksles med rigtige nyheder, især hvis det kommer fra en platform eller en kultur, du ikke kender til.
- På samme måde er det let at falde for **misinformation**, når man føler sig usikker eller bange med hensyn til en ny teknologi (f.eks. 5G/6G) eller en mulig trussel mod liv eller sundhed (f.eks. covid-19). Derfor gennemføres der

forskellige konsekvensanalyser, f.eks. inden nye teknologier eller lægemidler bringes i omsætning. Sådanne undersøgelser tager dog tid, og i mellemtiden kan historier spredes, fordi folk tror, at de er sande og ikke opdager, at historierne utilsigtet vildleder og måske endda skader andre (se slide 7).

- I nogle tilfælde kan falske historier også bevidst spredes for at vildlede mennesker, og i så fald taler vi om **desinformation**. Bagmændene kan anvende mange forskellige teknikker, f.eks. følelsesmæssig manipulation, til at frembringe stærke følelser og aflede fra sandheden, f.eks. ved at få en skuespiller til at optræde som offer for en situation (se slide 8).

Formålet er at få eleverne til at forstå, hvor let man kan forveksles — **ingen er uovervindelig, og det gør dig faktisk mere sårbar, hvis du tror, at du er »for klog til at blive narret«**.

SÅDAN VIRKER DESINFORMATION

(slide 9-14)

- Et åbent, tolerant samfund er langt mere modstandsdygtigt over for desinformation og andre former for manipulation. Desinformation bruges til at splitte mennesker og overdrive interne forskelle og eksisterende konflikter eller kontroverser.
- Desinformationsspredere sigter mod at oversvømme informationsområdet, så vi bliver så forvirrede eller overbebyrdede, at vi ikke længere ved, hvem vi skal stole på, og de bruger flere teknikker.
- Desinformation kan meget let sprede sig på de sociale medier — clickbait, bots, falske historier m.m.
- Deepfakes — AI kan bruges til at skabe overbevisende falske optagelser eller billeder. (video) [Find flere oplysninger om deepfakes her.](#)
- Traditionelle medier anvendes også til desinformation, hvilket fremgår af eksemplet med Russia Today, en russisk statslig medieplatform, der er blevet suspenderet fra at transmittere i EU.
- En kort video viser, hvordan billeder kan bruges uden for kontekst til at skabe en falsk fortælling. (video)

SÅDAN REAGERER MAN PÅ DESINFORMATION (slide 15-21)

- **Tag dig tid**, når du reagerer på desinformation — lad dig ikke friste til at reagere øjeblikkeligt, men brug tid til at tjekke fakta og overveje mulige forklaringer.
- **Sådan tjekker du fakta** — nogle spørgsmål, du kan stille dig selv, når du støder på noget, der ser ud som desinformation, og nogle ressourcer, der kan hjælpe dig med at tjekke, om en historie allerede er blevet påvist at være falsk af professionelle faktatjekkere.
- **Sådan taler du med dem, du kender**, om desinformation.

HVAD GØR EU? (slide 21):

- Læs mere [om EU's indsats mod desinformation på internettet her.](#)
- Du finder Europa-Kommissionen på [Instagram](#), [Facebook](#) og [X \(Twitter\)](#).
- Europa-Parlamentet er på [Instagram](#), [Facebook](#) og [X \(Twitter\)](#).
- Lær mere om den nyeste desinformation og den rigtige historie på [EUvsDisinfo.eu](#) (eller på [YouTube](#), [Facebook](#) og [X \(Twitter\)](#)).

ARBEJD I GRUPPER, DRØFT NOGLE TYPISKE EKSEMPLER PÅ FALSKE OPLYSNINGER

(slide 23)

Del klassen op i grupper på maksimalt 5-6 elever. Giv hver gruppe et casestudie. Giv eleverne cirka 15 minutter til at læse casestudiet og gennemgå spørgsmålene, derefter yderligere 20-25 minutter til fremlæggelser fra hver gruppe og debat i klassen.

- En farlig ny konspirationsteori, der har givet anledning til en kultlignende bevægelse spreder sig hurtigt i Europa
- Uetisk og vildledende reklame om »utroligt effektiv« medicin X
- Findes fugle? Parodi på en konspirationsteori
- Opslag på de sociale medier om valg

Bemærk, at ikke alle casestudier er eksempler på desinformation, men alle er relevante for udviklingen af elevernes færdigheder med hensyn til at navigere i upålidelige oplysninger.

NB: Disse eksempler forelægger som materialer, der er klar til brug. Du kan finde andre casestudier, der er mere velegnede til dine elever, eller du kan bede dem om selv at finde andre casestudier som en gruppeopgave. Det kan være konspirationsteorier (f.eks. at det var regeringer, som spredte covid-19, eller at der er rumvæsner i Area 51 osv.), falske sundhedsoplysninger, falske fakta om minoritetsgrupper etc. Det kan også være nyttigt at lade eleverne foretage en hurtige onlinesøgning om de pågældende casestudier, så de med egne øjne kan se, hvilke informationer som findes derude. Find inspiration ved at se på kilderne på slide 19 og 20.

ALTERNATIVE EKSEMPLER

- [Deepfake viser tilsyneladende, at Ukraines præsident Volodymyr Zelenskyj overgiver sig til Rusland](#)
- [Satirisk artikel om en amerikansk hjemmeside, der bringer nyheden om, at Jesus ifølge Vatikanet ikke kommer tilbage](#)
- [Tysk politi anklaget for at have iscenesat en falsk anholdelse af Greta Thunberg — Link 1](#)
- [Tysk politi anklaget for at have iscenesat en falsk anholdelse af Greta Thunberg — Link 2](#)
- [Falsk screenshot af irsk avisartikel om »symptomfri global opvarmning«](#)
- [Påstande om, at billeder af lys i luftrummet over Hawaii viser, at naturbrande blev startet af lasere](#)

KONSPIRATIONSTEORIER

- [Jorden er flad](#)
- [Konspirationsteorier om prinsesse Dianas død](#)
- [Elvis lever stadig](#)

3. Casestudier

CASESTUDIE NR. 1

»Q'S« VOKSENDE INDFLYDELSE

Hvad har den tidligere amerikanske præsident Barack Obama, den tidligere amerikanske udenrigsminister og præsidentkandidat Hillary Clinton, den franske præsident Emmanuel Macron, sangerinden Lady Gaga, pizzarestauranten Comet Ping Pong i Washington DC, Microsofts grundlægger Bill Gates og skuespilleren Tom Hanks alle tilfælles? Ifølge tilhængerne af QAnon-konspirationsteorien er de alle en del af et satanisk netværk, der består af berømtheder og elitære forretningsfolk, der handler med børn. Den tidligere amerikanske præsident Donald Trump blev angiveligt rekrutteret af militære generaler til at afsløre dette netværk og fratage dem kontrollen over regeringen og medierne, også kaldet »den dybe stat«. Teorien spredtes af en anonym figur online, der bruger kodenavnet »Q« og hævder at være en højtstående embedsmand i den amerikanske regering med højeste sikkerhedsgodkendelse og adgang til klassificerede oplysninger.

QAnon dukkede op i nichefora på nettet som 4chan og 8chan i 2017 og er siden blevet spredt på flere forskellige sociale medieplatforme. En vigtig egenskab ved QAnon, der har gjort den hurtige spredning mulig, er dens deltagelsesbaserede karakter: »Q« poster regelmæssigt ledetråde på opslagstavler (også kendt som »Q Drops«) og opfordrer tilhængere til at udføre deres egen research for at løse mysteriet og finde frem til sandheden bag de forskellige teorier. Siden slutningen af 2019 har QAnon vundet indpas på europæiske websteder og de sociale medier og har forvandlet sig til lokale bevægelser, der tilpasser sig lokale fortællinger og sammenhænge, primært i Tyskland, Frankrig, Italien og Storbritannien. Eksisterende grupper som højreekstreme bevægelser i Tyskland har [i nogle tilfælde](#) gjort brug af

QAnon-fortællinger. Den magtfulde »dybe stat«, der er omdrejningspunkt for Q's fortællinger, kender tilsyneladende ingen grænser: Europæiske politikere og personer fra overklassen såsom Emmanuel Macron er af lokale QAnon-følgere også blevet beskrevet som »brikker i den dybe stats spil«, og der har været fremsat beskyldninger om, at den tyske regering står bag et hemmeligt pædofilnetværk.

Ikke overraskende gjorde covid-19-pandemien ikke situationen bedre. Folk var fanget derhjemme og brugte meget mere tid på internettet. De var ofte utilfredse med deres regerings restriktioner og tiltag til håndtering af udbruddet (masker, fysisk distancering, nedlukninger og rejserestriktioner). I den sammenhæng spændte QAnon-fortællingerne fra teorier om, at coronavirus er et biologisk våben frigivet af »den dybe stat«, til at Bill Gates angiveligt har planlagt pandemien for at indføre massevaccinationer og kontrollere verdensbefolkningen.

Du kan også [se denne video om QAnon](#).

?! SPØRGSMÅL TIL BRUG I DISKUSSION

1. Kan du udpege et fælles tema bag QAnon-fortællingerne, der spredes i USA og Europa?
2. Hvad gør QAnon-bevægelsen »tiltalende« for tilhængerne? Hvordan adskiller den sig fra andre konspirationsteorier?
3. Kan du nævne andre øjeblikke i historien, vigtige begivenheder, der har udløst lignende bølger af sammensværgelsesteorier og desinformation på tværs af kontinenter? Hvad har de alle til fælles?
4. Ud fra vores tidligere diskussioner om målene for desinformationsaktører, hvordan tror du så, at QAnon-fortællinger kan bruges af udenlandske magter til at få Europa til at se svagere ud?

CASESTUDIE NR. 2

PAS PÅ! NYHEDSOVERSKRIFTER PÅ SUNDHEDSOMRÅDET KAN SNYDE

Af Robert H. Shmerling, dr. med., seniorredaktør og medlem af redaktionsudvalget ved Harvard Health Publishing, november 2021.

Er du nogensinde blevet fanget af en overskrift, men er blevet skuffet over selve historien? Eller værre, følte du, at den dramatiske overskrift var stærkt vildledende? Også mig.

Virkningen af gennemarbejdet overskrift kan være stor. Vi skimmer ofte overskrifter og beslutter, om vi skal læse videre.

Ligesom [mediedækningen af lægemiddelforskning](#) kan være vildledende eller forvirrende, kan sundhedsoverskrifter være lige så vildledende. Hold øje med disse faldgruber.

Overdrevne forskningsresultater

- **Blev der testet på mennesker?** Hvis et studie viser, at et lægemiddel er sikkert og effektivt for en vigtig sygdom, er dette en stor nyhed. Men hvad nu hvis det kun er testet på mus? At udelade denne vigtige detalje fra overskriften overdrejer studiets betydning.
- **For meget drama.** Dramatiske udtryk som »gennembrud« eller »banebrydende« er almindelige i overskrifterne om medicinsk forskning. Men reelle gennembrud er temmelig sjældne. Sådan er videnskab: Viden akkumuleres som regel langsomt, idet hvert enkelt resultat bygger en smule videre på de tidligere.
- **Det går for vidt.** Overskrifterne overdrejer ofte, når de beskriver resultaterne af et studie. Hvis forskere f.eks. identificerer en ny type celler i blodet, hvis antal øges, når en sygdom forværres, overvejer de måske om behandlinger, som kan reducere disse celler, kan kontrollere sygdommen.

»Forskere finder ny form for behandling!« står der i overskriften. Det kan naturligvis ske en dag, men det er en overdivelse, når behandlingen slet ikke er blevet vurderet i studiet.

- **Det vigtigste resultat udelades.** I stedet for at undersøge, hvordan en behandling påvirker hjertesygdomme, kan det via studier eksempelvis undersøges, hvordan behandlingen påvirker risikofaktorer. Et godt eksempel er kolesterol. Det er godt, hvis et lægemiddel sænker kolesterol, men meget bedre, hvis det sænker forekomsten af hjerte-kar-sygdomme og dødsfald. Overskrifterne viser sjældent den vigtige forskel mellem et »indikativt mål« (f.eks. en risikofaktor) og det vigtigste resultat (f.eks. antal dødsfald).

Kilde: Harvard Health Publishing Blog, den 21. november 2021.
Redigeret for længde.

? SPØRGSMÅL TIL BRUG I DISKUSSION

1. Hvad er de mulige negative virkninger af overdrevne eller unøjagtige overskrifter om videnskabelig forskning (navnlig medicinsk forskning)?
2. Kan du tænke på (eller finde) eksempler på artikler, der overdrejer videnskabelige forskningsresultater?
3. Tror du, at folk stadig ville læse eller se nyheder om medicinsk forskning, hvis den blev præsenteret nøjagtigt?
4. Hvordan kan folk sikre, at de ikke vildledes af overdramatisk formidling af, hvad der sker på forskningsområdet?

CASESTUDIE NR. 3 FINDES FUGLE?

Har du set en fugl for nylig? Var der noget mærkeligt ved den? I 2017 begyndte skilte med teksten »Fugle findes ikke« at dukke op i forbindelse med demonstrationer, og teorien om, at fugle faktisk er droner, begyndte at blive spredt på de sociale medier. Fortalere for teorien hævder, at alle fugle i USA blev udryddet af forbundsregeringen mellem 1959 og 1971 og erstattet af fuglelignende droner, som regeringen bruger til at udspionere borgerne. De hævder endvidere, at dette også er sket i andre lande, om end de ikke specifikt nævner nogen EU-lande.

Som det er tilfældet med andre konspirationsteorier, er der visse uoverensstemmelser i påstandene. Eksempler:

→ Det kan ikke være tilfældigt, at fugleklatter så ofte lander på biler: Der er faktisk tale om en form for flydende sporingsanordning.

→ De æg og det kød, som folk spiser, er faktisk »100 % syntetisk« og fremstillet af den amerikanske regering for at forhindre, at folk bliver mistænkelige.

→ Præsident John F. Kennedy blev myrdet af den amerikanske regering, fordi han var afvisende over for udryddelse af fugle.

Selv om bevægelsens ophavsmand, Peter McIndoe, i flere år hævdede, at han virkelig troede på det, han sagde, har han i de seneste år erkendt, at det er en satirisk konspirationsteori, der udspringer af frustration over udbredelsen af konspirationsteorier i løbet af Trumps præsidentperiode.

Du kan [læse mere om »Fugle findes ikke« her](#). Dette er ikke den eneste »falske« konspirationsteori — du kan også [se på Bielefeld-konspirationen](#).

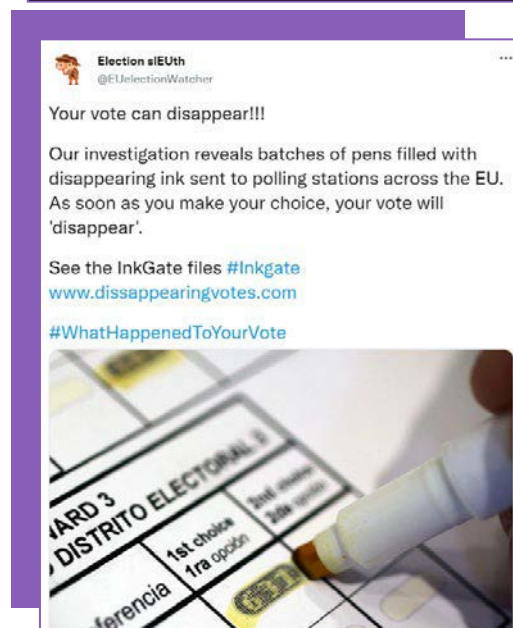
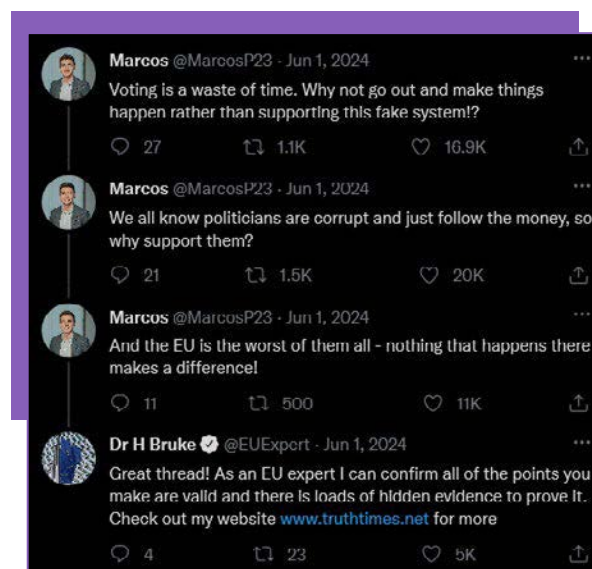
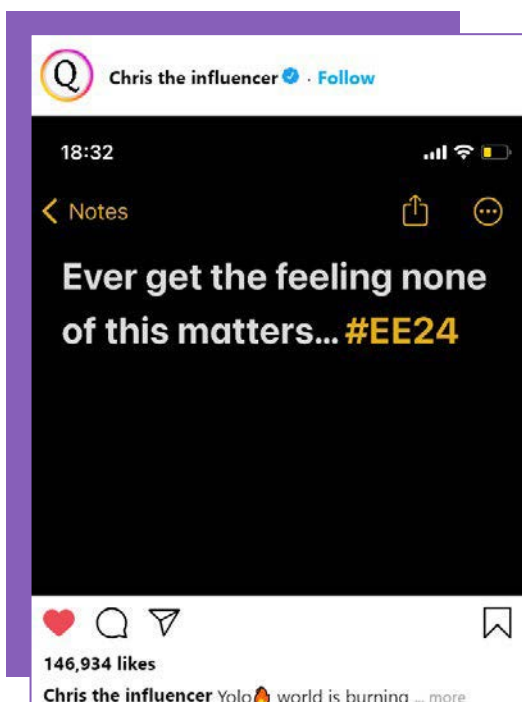

?! SPØRGSMÅL TIL BRUG I DISKUSSION

1. Tror du, at nogen tror på denne teori?
2. Hvad har teorien til fælles med »virkelige« konspirationsteorier, du har hørt om?
3. Hvorfor tror du, folk begynder at tro på konspirationsteorier?
4. Er satirisk konspirationsteorier en god måde at bekæmpe »rigtige« teorier på?

CASESTUDIE NR. 4 VALGDISKUSSIONER PÅ DE SOCIALE MEDIER

Se nedenstående opslag på de sociale medier. De er ikke ægte, men er inspireret af den type opslag, som typisk dukker op på de sociale medier op til valg. Det er vigtigt at huske på, at der kan forekomme små uregelmæssigheder og menneskelige fejl i forbindelse med hvert valg, og at der er etableret rutiner for kontrol af sådanne forhold i alle EU-lande. Valg er imidlertid ofte genstand for mere koordineret desinformation, som hævder, at der er tale om valgsvindler, valgmæssige uregelmæssigheder osv.

Billeder genereret med Tweetgen.com og Zeob.com

? SPØRGSMÅL TIL BRUG I DISKUSSION

1. Er du enig i argumenterne i disse opslag? Hvorfor (ikke)?
2. Hvilken motivation mener du, folk kan have for at lave opslag som dette på de sociale medier?
3. Hvilken indvirkning mener du, at opslag som dette kan have på et valg?
4. Hvis din ven lavede sådan et opslag på de sociale medier, hvordan ville du så reagere?

